CUPRINS

LEGEA NR. 135/2010 PRIVIND CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ ____ **1**

	ART.	PAG.
PARTEA GENERALĂ	**1-284**	**1**
Titlul I. Principiile și limitele aplicării legii procesuale penale	**1-13**	**1**
Titlul II. Acțiunea penală și acțiunea civilă în procesul penal	**14-28**	**39**
Capitolul I. Acțiunea penală	14-18	39
Capitolul II. Acțiunea civilă	19-28	49
Titlul III. Participanții în procesul penal	**29-96**	**81**
Capitolul I. Dispoziții generale	29-34	81
Capitolul II. Competența organelor judiciare	35-76	88
Secțiunea 1. Competența funcțională, după materie și după calitatea persoanei a instanțelor judecătorești	35-40	88
Secțiunea a 2-a. Competența teritorială a instanțelor judecătorești	41-42	100
Secțiunea a 3-a. Dispoziții speciale privind competența instanțelor judecătorești	43-52	102
Secțiunea a 4-a. Competența judecătorului de drepturi și libertăți și a judecătorului de cameră preliminară	53-54	124
Secțiunea a 5-a. Organele de urmărire penală și competența acestora	55-63	129
Secțiunea a 6-a. Incompatibilitatea și strămutarea	64-76	146
Capitolul III. Subiecții procesuali principali și drepturile acestora	77-81	179
Capitolul IV. Inculpatul și drepturile acestuia	82-83	187
Capitolul V. Partea civilă și drepturile acesteia	84-85	192
Capitolul VI. Partea responsabilă civilmente și drepturile acesteia	86-87	193

Capitolul VII. Avocatul. Asistența juridică și reprezentarea 88-96 197
Titlul IV. Probele, mijloacele de probă și procedeele probatorii 97-201 226
Capitolul I. Reguli generale 97-103 226
Capitolul II. Audierea persoanelor 104-131 261
Secțiunea 1. Reguli generale în materia audierii persoanelor 104-106 261
Secțiunea a 2-a. Audierea suspectului sau a inculpatului 107-110 263
Secțiunea a 3-a. Audierea persoanei vătămate, a părții civile și a părții responsabile civilmente 111-113 271
Secțiunea a 4-a. Audierea martorilor 114-124 275
Secțiunea a 5-a. Protecția martorilor 125-130 302
§ 1. Protecția martorilor amenințați 125-129 302
§ 2. Protecția martorilor vulnerabili 130 317
Secțiunea a 6-a. Confruntarea 131 317
Capitolul III. Identificarea persoanelor și a obiectelor 132-137 318
Capitolul IV. Metode speciale de supraveghere sau cercetare 138-153 320
Capitolul V. Conservarea datelor informatice 154-155 404
Capitolul VI. Percheziția și ridicarea de obiecte și înscrisuri 156-171 405
Secțiunea 1. Percheziția domiciliară 157-164 406
Secțiunea a 2-a. Alte forme de percheziție 165-168[1] 423
Secțiunea a 3-a. Ridicarea de obiecte și înscrisuri 169-171 434
Capitolul VII. Expertiza și constatarea 172-191 438
Capitolul VIII. Cercetarea locului faptei și reconstituirea 192-195 479
Capitolul IX. Fotografierea și luarea amprentelor suspectului, inculpatului sau ale altor persoane 196 481
Capitolul X. Mijloace materiale de probă 197 482
Capitolul XI. Înscrisurile 198-201 482
Titlul V. Măsurile preventive și alte măsuri procesuale 202-256 490
Capitolul I. Măsurile preventive 202-244[1] 490
Secțiunea 1. Dispoziții generale 202-208[1] 490
Secțiunea a 2-a. Reținerea 209-210 524
Secțiunea a 3-a. Controlul judiciar 211-215[1] 529

Secțiunea a 4-a. Controlul judiciar pe cauțiune _____ 216-217 _____ 566
Secțiunea a 5-a. Arestul la domiciliu _____ 218-222 _____ 569
Secțiunea a 6-a. Arestarea preventivă _____ 223-240 _____ 590
Secțiunea a 7-a. Încetarea de drept, revocarea și înlocuirea măsurilor preventive _____ 241-242 _____ 629
Secțiunea a 8-a. Dispoziții speciale privind măsurile preventive aplicate minorilor _____ 243-244[1] _____ 639
Capitolul II. Aplicarea provizorie a măsurilor de siguranță cu caracter medical _____ 245-248 _____ 645
Secțiunea 1. Obligarea provizorie la tratament medical _____ 245-246 _____ 645
Secțiunea a 2-a. Internarea medicală provizorie _____ 247-248 _____ 651
Capitolul III. Măsurile asigurătorii, restituirea lucrurilor și restabilirea situației anterioare săvârșirii infracțiunii _____ 249-256 _____ 655
Titlul VI. Acte procesuale și procedurale comune _____ 257-284 _____ 702
Capitolul I. Citarea, comunicarea actelor procedurale și mandatul de aducere _____ 257-267 _____ 702
Capitolul II. Termenele _____ 268-271 _____ 721
Capitolul III. Cheltuielile judiciare _____ 272-276 _____ 726
Capitolul IV. Modificarea actelor procedurale, îndreptarea erorilor materiale și înlăturarea unor omisiuni vădite _____ 277-279 _____ 737
Capitolul V. Nulitățile _____ 280-282 _____ 738
Capitolul VI. Amenda judiciară _____ 283-284 _____ 760

PARTEA SPECIALĂ _____ 285-603 ____773
Titlul I. Urmărirea penală _____ 285-341 _____ 773
Capitolul I. Dispoziții generale _____ 285-287 _____ 773
Capitolul II. Sesizarea organelor de urmărire penală ____ 288-298 _____ 777
Secțiunea 1. Reglementări generale _____ 288-294[1] _____ 777
Secțiunea a 2-a. Plângerea prealabilă _____ 295-298 _____ 789
Capitolul III. Conducerea și supravegherea activității organelor de cercetare penală de către procuror ____ 299-304 _____ 797
Capitolul IV. Efectuarea urmăririi penale _____ 305-326 _____ 806
Secțiunea 1. Desfășurarea urmăririi penale _____ 305-311 _____ 806
Secțiunea a 2-a. Suspendarea urmăririi penale _____ 312-313 _____ 826

Secțiunea a 3-a. Clasarea și renunțarea la urmărirea penală 314-320 830
Secțiunea a 4-a. Terminarea urmăririi penale 321-323 857
Secțiunea a 5-a. Dispoziții privind efectuarea urmăririi penale de către procuror 324-326 861
Capitolul V. Rezolvarea cauzelor și sesizarea instanței 327-331 867
Capitolul VI. Reluarea urmăririi penale 332-335 876
Capitolul VII. Plângerea împotriva măsurilor și actelor de urmărire penală 336-341 889
Titlul II. Camera preliminară 342-348 922
Titlul III. Judecata 349-477[1] 977
Capitolul I. Dispoziții generale 349-370 977
Capitolul II. Judecata în primă instanță 371-407 1016
Secțiunea 1. Desfășurarea judecării cauzelor 371-390 1016
Secțiunea a 2-a. Deliberarea și hotărârea instanței 391-407 1059
Capitolul III. Apelul 408-425 1102
Capitolul III[1]. Contestația 425[1] 1131
Capitolul V. Căile extraordinare de atac 426-470 1136
Secțiunea 1. Contestația în anulare 426-432 1136
Secțiunea a 2-a. Recursul în casație 433-451 1158
Secțiunea a 3-a. Revizuirea 452-465 1192
Secțiunea a 4-a. Redeschiderea procesului penal în cazul judecării în lipsa persoanei condamnate 466-470 1229
Capitolul VI. Dispoziții privind asigurarea unei practici judiciare unitare 471-477[1] 1235
Secțiunea 1. Recursul în interesul legii 471-474[1] 1235
Secțiunea a 2-a. Sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept 475-477[1] 1241
Titlul IV. Proceduri speciale 478-549[1] 1262
Capitolul I. Acordul de recunoaștere a vinovăției 478-488 1262
Capitolul I[1]. Contestația privind durata procesului penal 488[1]-488[6] 1295

Capitolul II. Procedura privind tragerea la răspundere penală a persoanei juridice ____ 489-503 ____ 1310
Capitolul III. Procedura în cauzele cu infractori minori ____ 504-520 ____ 1324
Capitolul IV. Procedura dării în urmărire ____ 521-526 ____ 1344
Capitolul V. Procedura reabilitării ____ 527-537 ____ 1347
Capitolul VI. Procedura reparării pagubei materiale sau a daunei morale în caz de eroare judiciară sau în caz de privare nelegală de libertate ori în alte cazuri ____ 538-542 ____ 1357
Capitolul VII. Procedura în caz de dispariție a dosarelor judiciare și a înscrisurilor judiciare ____ 543-547 ____ 1379
Capitolul VIII. Procedura privind cooperarea judiciară internațională și punerea în aplicare a tratatelor internaționale în materie penală ____ 548-549 ____ 1381
Secțiunea 1. Dispoziții generale ____ 548 ____ 1381
Secțiunea a 2-a. Recunoașterea unor acte judiciare străine ____ 549 ____ 1381
Capitolul IX. Procedura de confiscare sau desființare a unui înscris în cazul clasării ____ 549[1] ____ 1382
Titlul V. Executarea hotărârilor penale ____ 550-601[1] ____ 1401
Capitolul I. Dispoziții generale ____ 550-554 ____ 1401
Capitolul II. Punerea în executare a hotărârilor ____ 555-581 ____ 1408
Secțiunea 1. Punerea în executare a pedepselor principale ____ 555-561 ____ 1408
Secțiunea a 2-a. Punerea în executare a pedepselor complementare ____ 562-565 ____ 1412
Secțiunea a 3-a. Punerea în executare a măsurilor de siguranță ____ 566-574 ____ 1414
Secțiunea a 4-a. Punerea în executare a altor dispoziții ____ 575-576 ____ 1423
Secțiunea a 5-a. Punerea în executare a amenzii judiciare și a cheltuielilor judiciare avansate de stat ____ 577-578 ____ 1424
Secțiunea a 6-a. Punerea în executare a dispozițiilor civile din hotărâre ____ 579-581 ____ 1425

Capitolul III. Alte dispoziții privind executarea _____ 581[1]-596____ 1427
Secțiunea 1. Condamnarea în cazul anulării sau revocării renunțării la aplicarea pedepsei sau a amânării aplicării pedepsei _____ 581[1]-582____ 1427
Secțiunea 1[1]. Schimbări în executarea unor hotărâri _____ 583-588____ 1428
Secțiunea a 2-a. Amânarea executării pedepsei închisorii sau a detențiunii pe viață _____ 589-591____ 1437
Secțiunea a 3-a. Întreruperea executării pedepsei închisorii sau a detențiunii pe viață _____ 592-594____ 1453
Secțiunea a 4-a. Înlăturarea sau modificarea pedepsei _____ 595-596____ 1457
Capitolul IV. Dispoziții comune _____ 597-601[1]____ 1469
Titlul VI. Dispoziții finale _____ 602-603____ 1482

LISTA DECIZIILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE DE ADMITERE A EXCEPȚIILOR DE NECONSTITUȚIONALITATE PRIVIND DISPOZIȚII ALE CODULUI DE PROCEDURĂ PENALĂ ACTUAL _____1483

Articolul 281. Nulitățile absolute

1. Conținut: *„(1) Determină întotdeauna aplicarea nulității încălcarea dispozițiilor privind:*

a) compunerea completului de judecată;

b) competența materială și competența personală a instanțelor judecătorești, atunci când judecata a fost efectuată de o instanță inferioară celei legal competente;

c) publicitatea ședinței de judecată;

d) participarea procurorului, atunci când participarea sa este obligatorie potrivit legii;

e) prezența suspectului sau a inculpatului, atunci când participarea sa este obligatorie potrivit legii;

f) asistarea de către avocat a suspectului sau a inculpatului, precum și a celorlalte părți, atunci când asistența este obligatorie.

(2) Nulitatea absolută se constată din oficiu sau la cerere.

(3) Încălcarea dispozițiilor legale prevăzute la alin. (1) lit. a)-d) poate fi invocată în orice stare a procesului.

(4) Încălcarea dispozițiilor legale prevăzute la alin. (1) lit. e) și f) trebuie invocată:

a) până la încheierea procedurii în camera preliminară, dacă încălcarea a intervenit în cursul urmăririi penale sau în procedura camerei preliminare;

b) în orice stare a procesului, dacă încălcarea a intervenit în cursul judecății;

c) în orice stare a procesului, indiferent de momentul la care a intervenit încălcarea, când instanța a fost sesizată cu un acord de recunoaștere a vinovăției.”

2. Obiectul reglementării îl constituie *enumerarea cazurilor* în care încălcarea normelor procesual penale determină aplicarea sancțiunii nulității absolute a actelor astfel încheiate. Constatarea nulității absolute poate fi solicitată de către participanții la procesul penal sau se poate realiza din oficiu.

Norma procesuală stabilește *momentul* până la care poate fi invocată nulitatea absolută: (i) *în orice stare a procesului*, în cazurile prevăzute la alin. (1) lit. a)-d), precum și în cazurile prevăzute la alin. (1) lit. e) și f), dacă încălcarea a intervenit în cursul judecății sau dacă instanța a fost sesizată cu un acord de recunoaștere a vinovăției, respectiv (ii) *până la încheierea procedurii în camera preliminară*, în cazurile prevăzute la alin. (1) lit. e) și f), dacă încălcarea a intervenit în cursul urmăririi penale sau în procedura camerei preliminare.

3. Decizii relevante ale Curții Constituționale:

– Decizia nr. 302 din 4 mai 2017, M. Of. nr. 566 din 17 iulie 2017;

– Decizia nr. 34 din 23 ianuarie 2018, M. Of. nr. 525 din 26 iunie 2018;

– Decizia nr. 88 din 13 februarie 2019, M. Of. nr. 499 din 20 iunie 2019;

– Decizia nr. 104 din 25 februarie 2020, M. Of. nr. 386 din 13 mai 2020;

– Decizia nr. 633 din 12 octombrie 2018, M. Of. nr. 1020 din 29 noiembrie 2018 (a priori), parag. 746-758.

➢ În cadrul considerentelor *Deciziei nr. 302 din 4 mai 2017*, Curtea a realizat o prezentare pe scurt a teoriei nulității actelor procesuale, reținând că *nulitatea reprezintă sancțiunea procedurală ce invalidează actele procedurale existente, care au luat însă ființă prin nerespectarea dispozițiilor legale, prin omisiunea sau cu încălcarea formelor prescrise de lege*. Curtea a reținut că nulitățile pot fi clasificate în nulități exprese, care intervin în cazul încălcării unor dispoziții legale anume individualizate de legiuitor, și nulități virtuale, care pot interveni în cazul nerespectării unor dispoziții legale, altele decât cele individualizate de legiuitor. După modul de aplicare și efectele pe care le produc, se deosebesc nulități

absolute, care intervin în cazurile prevăzute de art. 281 alin. (1) C.proc.pen., și nulități relative, care sunt, de regulă, cele virtuale și sunt incidente în cazul încălcării oricărei alte dispoziții legale decât cele prevăzute în art. 281 alin. (1) C.proc.pen. (deci altele decât cele a căror încălcare atrage sancțiunea nulității absolute). Astfel, Curtea a constatat că în cazul nulităților absolute vătămarea procesuală este prezumată *iuris et de iure*, neexistând o condiție în sensul dovedirii existenței acesteia, pe când în cazul nulităților relative vătămarea produsă prin nerespectarea legii trebuie dovedită de cel care invocă această sancțiune. Chiar și dovedită fiind, nulitatea relativă este incidentă numai dacă vătămarea nu poate fi înlăturată decât prin anularea actului. Nulitatea absolută se constată din oficiu sau la cerere, fără nicio circumstanțiere în ceea ce privește necesitatea existenței unui interes procesual propriu, în vreme ce nulitatea relativă poate fi invocată de procuror, suspect, inculpat, celelalte părți sau persoana vătămată, atunci când există un interes procesual propriu în respectarea dispoziției legale încălcate. Totodată, momentul până la care nulitatea poate fi invocată este diferit reglementat, în ceea ce privește nulitățile absolute fiind incidente dispozițiile art. 281 alin. (3) și (4) C.proc.pen., iar în ceea ce privește nulitățile relative sunt incidente dispozițiile art. 282 alin. (3) și (4) C.proc.pen. Indiferent dacă nulitatea este absolută sau relativă, constatarea ei determină lipsirea de efecte juridice a actului afectat, din momentul efectuării acestuia, iar nu din momentul constatării nulității.

Pornind de la aceste premise, *Curtea a constatat că „noua reglementare a reformat materia nulităților*[1]*, aducând modificări în conținutul dispozițiilor ce reglementează regimul acestora, una dintre aceste modificări privind scoaterea din categoria nulităților absolute a nerespectării dispozițiilor referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală* (s.n.). Astfel, în concepția noului Cod de procedură penală, nerespectarea dispozițiilor procedurale referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală atrage sancțiunea nulității relative, iar nu a nulității absolute". Cu alte cuvinte, „în prezent, legiuitorul a apreciat că încălcarea dispozițiilor referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală nu mai reprezintă o încălcare atât de gravă încât să determine incidența nulității absolute". Această nouă opțiune a legiuitorului a fost criticată din perspectiva încălcării principiului legalității și a dreptului la un proces echitabil, prevăzute de art. 1 alin. (3) și (5) și art. 21 alin. (3) din Constituție, iar Curtea, prin Decizia nr. 302 din 4 mai 2017, *a constatat că soluția legislativă cuprinsă în dispozițiile art. 281 alin. (1) lit. b) C.proc.pen., care nu reglementează în categoria nulităților absolute încălcarea dispozițiilor referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală, este neconstituțională*.

Pentru a soluționa critica formulată, *Curtea a apreciat că trebuie stabilit în ce măsură noua reglementare a repoziționat rolul organului de urmărire penală și, implicit, importanța normelor ce stabilesc competențele acestuia în procesul penal*.

---

[1] Referitor la reglementarea nulităților în noul Cod de procedură penală, în Expunerea de motive a legii s-a arătat că, „dacă în ceea ce privește reglementările privind termenele, cheltuielile judiciare, modificarea actelor procedurale, îndreptarea erorilor materiale și înlăturarea unor omisiuni vădite, proiectul nu aduce modificări semnificative față de actuala reglementare, instituția juridică a nulităților actelor procesuale și procedurale cunoaște în cuprinsul proiectului câteva modificări menite a sistematiza problematica specifică. Astfel, proiectul propune, ca element de noutate, reglementarea efectelor nulității asupra actelor procesuale ori procedurale, precum și a actelor subsecvente celui lovit de nulitate. Din rațiuni de sistematizare au fost dezvoltate în cuprinsul proiectului, în mod distinct, particularitățile dihotomiei nulitate absolută - nulitate relativă într-o manieră clară, neechivocă".

Pe de o parte, din analiza coroborată a dispozițiilor procesual penale care vizează competența procurorilor, Curtea a constatat următoarele: „competența funcțională a procurorului este aceea de a efectua urmărirea penală în cauzele prevăzute de lege și de a conduce și controla nemijlocit activitatea de urmărire penală a poliției judiciare și a organelor de cercetare penală speciale, prevăzute de lege; în exercitarea funcției de urmărire penală și de supraveghere a cercetărilor penale, procurorul și organele de cercetare penală, pe care le supraveghează, au ca atribuție strângerea probelor al căror rol și scop este acela de a servi ca temei de trimitere sau netrimitere în judecată; procurorul sesizează judecătorul de drepturi și libertăți și instanța de judecată; exercită acțiunea penală; exercită acțiunea civilă, în cazurile prevăzute de lege; încheie acordul de recunoaștere a vinovăției, în condițiile legii; formulează și exercită contestațiile și căile de atac prevăzute de lege împotriva hotărârilor judecătorești; îndeplinește orice alte atribuții prevăzute de lege". În plus, Curtea a observat că dispozițiile art. 3 alin. (1) C.proc.pen. realizează o delimitare clară a funcțiilor judiciare, prin reglementarea, în mod distinct, a etapelor procesului penal și a competenței organelor implicate în realizarea lor. În ceea ce privește faza urmăririi penale, Curtea a reținut că „aceasta este cea dintâi etapă a procesului penal, premergătoare judecății, ce se desfășoară conform unei proceduri nepublice și are ca obiect strângerea probelor necesare cu privire la existența infracțiunilor, la identificarea persoanelor care au săvârșit o infracțiune și la stabilirea răspunderii penale a acestora, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se dispună trimiterea în judecată". „În lumina dispozițiilor Codului de procedură penală în vigoare, urmărirea penală are un conținut și o desfășurare riguros limitate la ceea ce este necesar pentru a atinge scopul acestei faze procesuale și al procesului penal în general". Având în vedere și dispozițiile art. 56 alin. (6) C.proc.pen., Curtea a constatat că „urmărirea penală în cazul infracțiunilor de o complexitate redusă este prevăzută în competența parchetelor ce funcționează pe lângă judecătorii, pe când, în cazul infracțiunilor complexe, competența de a efectua urmărirea penală este dată unor parchete ce funcționează pe lângă instanțe de grad superior".

Pe de altă parte, Curtea a reținut că „accederea în funcție, precum și întregul parcurs profesional al procurorilor sunt reglementate prin dispozițiile Legii nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor", promovarea acestora realizându-se numai prin concurs organizat la nivel național, în limita posturilor vacante existente. Curtea a constatat că „tocmai importanța urmăririi penale ca fază distinctă a procesului penal a determinat înființarea unor organe de urmărire penală cu competențe speciale" (spre exemplu, Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism, Direcția Națională Anticorupție). Or, „înființarea unor structuri specializate presupune și o anumită competență specializată a acestora, strict determinată de lege, astfel că efectuarea sau supravegherea urmăririi penale în cauze care excedează acestei competențe determină o deturnare a scopului normelor legale ce au stat la baza înființării acestor structuri". De asemenea, din perspectiva competenței materiale a organelor de urmărire penală, Curtea a observat că, „de regulă, urmărirea penală este realizată de poliția judiciară și de organele de cercetare penală speciale. Cu toate acestea, urmărirea penală se efectuează, în mod obligatoriu, de către procuror în cazurile prevăzute de dispozițiile art. 56 alin. (3) C.proc.pen. și, în mod obligatoriu, de procurorul militar în cazul infracțiunilor săvârșite de militari, potrivit art. 56 alin. (4) din același act normativ".

Având în vedere aceste aspecte, Curtea a observat că, „*deși există modificări ale normelor ce guvernează urmărirea penală și implicit a competenței de realizare a acesteia, aceste*

modificări nu au determinat o diminuare a importanței acestei faze procesuale și nici a rolului pe care organul de urmărire penală îl ocupă în cadrul procesului penal, astfel încât să se desprindă o justificare rezonabilă a eliminării din categoria nulităților absolute a nerespectării dispozițiilor referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală (s.n.)". Așa fiind, Curtea a apreciat că „*nu poate fi de acceptat ca un parchet ierarhic inferior să efectueze sau să supravegheze urmărirea penală în cauze care, potrivit legii, sunt date în competența unui parchet ierarhic superior* (s.n.). De altfel, chiar dispozițiile art. 325 C.proc.pen. permit preluarea de către un parchet, în vederea efectuării sau supravegherii urmăririi penale, a cauzelor care nu sunt date, potrivit legii, în competența sa, dar, numai în cazul în care parchetul care preia cazul este un parchet ierarhic superior celui care are competența de a efectua sau supraveghea urmărirea penală".

Or, „*eliminarea din categoria nulităților absolute a nerespectării dispozițiilor referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală permite aplicarea în procesul penal a unui criteriu subiectiv de apreciere din partea organului de urmărire penală. Astfel, prin nereglementarea unei sancțiuni adecvate în cazul nerespectării de către organul de urmărire penală a competenței sale materiale și după calitatea persoanei, legiuitorul a creat premisa aplicării aleatorii a normelor de competență pe care le-a adoptat* (s.n.)". Mai mult, Curtea a constatat că „*dovedirea unei vătămări a drepturilor unei persoane exclusiv prin nerespectarea de către organul de urmărire penală a dispozițiilor referitoare la competența după materie și după persoană se transformă într-o probă greu de realizat de către cel interesat, ce echivalează, în fapt, cu o veritabilă probatio diabolica* (s.n.), și implicit determină încălcarea dreptului fundamental la un proces echitabil. Tocmai de aceea legiuitorul codurilor de procedură penală anterioare a prevăzut sub sancțiunea nulității absolute nerespectarea normelor de competență materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală, vătămarea procesuală fiind, în această situație, prezumată *iuris et de iure*".

➢ Prin *Decizia nr. 34 din 23 ianuarie 2018*, Curtea a soluționat critica de neconstituționalitate dedusă din compararea dispozițiilor art. 346 alin. (1) C.proc.pen. cu dispozițiile *art. 281 alin. (4) lit. a)* și ale art. 282 alin. (4) lit. a) din același act normativ, apreciate ca fiind contradictorii și, deci, imprevizibile. Autorul excepției a susținut că posibilitatea acordată judecătorului de cameră preliminară de a stabili un termen în interiorul căruia se pot invoca excepții îngrădește dreptul procesual al părților de a beneficia de aplicarea dispozițiilor care prevăd sancțiunea nulității actelor pe tot parcursul procesului penal.

Curtea a observat că „dispozițiile art. 281 alin. (4) lit. a) și ale art. 282 alin. (4) lit. a) C.proc.pen. reglementează faza procesuală în care poate fi invocată nulitatea relativă sau absolută determinată de încălcarea, intervenită în cursul urmăririi penale sau în procedura camerei preliminare, a anumitor dispoziții legale. Pe de altă parte, art. 346 alin. (1) C.proc.pen. reglementează una dintre soluțiile pe care judecătorul de cameră preliminară le poate pronunța, stabilind că, în cazul în care nu s-au formulat cereri și excepții în termenele prevăzute la art. 344 alin. (2) și (3) din același act normativ și nici nu s-au ridicat din oficiu excepții, la expirarea acestor termene, judecătorul de cameră preliminară constată legalitatea sesizării instanței, a administrării probelor și a efectuării actelor de urmărire penală și dispune începerea judecății".

Din interpretarea sistematică a dispozițiilor menționate, Curtea a constatat că „acestea nu se contrazic, ci, dimpotrivă, sunt soluții legislative care trebuie privite coroborat, completându-se". Astfel, „pe de-o parte, legiuitorul a limitat la o fază distinctă a procesului

penal (procedura camerei preliminare) posibilitatea invocării excepțiilor referitoare la competența instanței, legalitatea sesizării, legalitatea administrării probelor sau legalitatea actelor efectuate de organul de urmărire penală, iar, pe de altă parte, în cadrul acestei etape procesuale a reglementat obligația judecătorului de cameră preliminară de a stabili un termen în care se pot formula cereri și excepții în legătură cu aceste aspecte". Prin urmare, Curtea *a respins, ca neîntemeiată, excepția de neconstituționalitate*, apreciind că „textele de lege criticate sunt reglementate cu suficientă claritate și precizie, interpretarea acestora în ansamblul actului normativ din care fac parte relevând cu claritate voința legiuitorului, și reprezintă norme de procedură prin intermediul cărora legiuitorul instituie cadrul legal pentru exercitarea drepturilor procedurale, în deplin acord cu dispozițiile art. 126 alin. (2) din Constituție, potrivit cărora competența instanțelor judecătorești și procedura de judecată sunt prevăzute numai prin lege.

➢ Prin *Decizia nr. 88 din 13 februarie 2019*, *Curtea a admis excepția de neconstituționalitate și a constatat neconstituționalitatea dispozițiilor art. 281 alin. (4) lit. a) raportate la art. 281 alin. (1) lit. f) C.proc.pen.*, criticate sub aspectul instituirii unui termen (încheierea procedurii în camera preliminară) până la care se poate invoca nulitatea absolută ce decurge din nerespectarea în faza camerei preliminare a dispoziției referitoare la obligativitatea asistării de către avocat a suspectului sau a inculpatului.

În motivarea soluției sale, Curtea a reținut că reglementarea asistenței juridice obligatorii, în cazurile prevăzute de lege[1], se circumscrie într-un drept al suspectului, al inculpatului, al persoanei vătămate, al părții civile și al părții responsabile civilmente. Pe de altă parte, o atare reglementare dă naștere unei obligații în sarcina organului judiciar de a analiza dacă elementele cauzei determină aplicarea dispozițiilor legislative relative la asistența juridică obligatorie, indiferent dacă persoana în cauză a solicitat sau nu acest lucru. Cu alte cuvinte, reglementarea asistenței juridice obligatorii impune organului judiciar obligația de a depune diligențele necesare și de a asigura respectarea concretă și efectivă a dreptului la apărare al persoanei în cauză. Așa fiind, Curtea a constatat că legiuitorul a prezumat a fi în interesul justiției reglementarea obligatorie a asistenței juridice în cazurile expres prevăzute de lege, încălcarea dispozițiilor relative la asistența juridică obligatorie determinând încălcarea dreptului la un proces echitabil.

În aceste condiții, Curtea a observat că *prin legiferarea unui termen* înăuntrul căruia se poate invoca nulitatea absolută în cazul neasistării de către un apărător *se ajunge la o situație contradictorie*: deși prezumă absolut că persoana prezentă la dezbateri necesită asistența unui avocat pentru a putea realiza o apărare efectivă, legiuitorul instituie un termen care limitează posibilitatea sancționării cu nulitatea absolută a actelor încheiate cu nerespectarea obligației legale. „Or, inclusiv în jurisprudența instanțelor judecătorești s-a reținut că dreptul la o apărare efectivă ocupă un loc central în derularea procesului penal, importanța lui constând în faptul că toate celelalte drepturi ar rămâne iluzorii, fără garanții procedurale, autoritățile judiciare având obligația de a asigura acest drept. Asigurarea reală a apărării este o garanție, o premisă sigură a cercetării obiective și complete a probelor, o condiție *sine qua non* a aflării adevărului, a apărării drepturilor și intereselor legale ale acuzatului, creând condiții necesare emiterii unei sentințe legale și temeinice". În aceste

[1] Curtea a reținut că, potrivit art. 90 lit. c) C.proc.pen., asistența juridică este obligatorie în cursul procedurii în camera preliminară și în cursul judecății în cauzele în care legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa detențiunii pe viață sau pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani. Textul a fost modificat în acest sens prin art. II pct. 14 din O.U.G. nr. 18/2016, anterior asistența juridică fiind obligatorie în acest caz doar în cursul judecății. Din economia textului rezultă că legiuitorul nu a reglementat aplicabilitatea acestui caz și pentru faza urmăririi penale.

condiții, Curtea a constatat că, *„prin instituirea unui termen înăuntrul căruia se poate ridica excepția nulității absolute în cazul neasistării de către un apărător în faza procedurii camerei preliminare, deși legea prevedea obligativitatea acestui lucru, legiuitorul golește de conținut însuși dreptul fundamental la apărare*, asigurat prin asistarea de către un avocat numit din oficiu, în cazurile expres prevăzute de lege. Astfel, *deși nerespectarea obligației de către organul judiciar este sancționată de legiuitor cu nulitatea absolută, sancțiunea aplicabilă apare ca fiind lipsită de eficiență în condițiile instituirii unui termen (încheierea procedurii în camera preliminară) până la care se poate invoca nulitatea absolută ce decurge din nerespectarea în faza camerei preliminare a dispoziției referitoare la obligativitatea asistării de către avocat* (s.n.)".

Curtea a observat că „rațiunea normei procesual penale criticate, referitoare la stabilirea unui termen până la care poate fi invocată nulitatea absolută, poate fi generată de rolul fazei procesuale a camerei preliminare, care trebuie să examineze tocmai neregularitățile de procedură ivite înaintea fazei de judecată, pentru ca aceasta din urmă să dobândească celeritatea impusă de cerința soluționării cauzei într-un termen rezonabil". Astfel, Curtea a reținut că „reglementarea unei noi structuri a procesului penal coroborată cu necesitatea soluționării cauzei (faza de judecată) într-un termen rezonabil ar fi un motiv ce stă la baza opțiunii legiuitorului de a norma în anumite cazuri un termen până la care nulitatea absolută poate fi ridicată". Invocând însă jurisprudența sa prin care a constatat că „rezultatul procedurii în camera preliminară referitor la stabilirea legalității administrării probelor și a efectuării actelor procesuale de către organele de urmărire penală are o influență directă asupra desfășurării judecății pe fond, putând să fie decisiv pentru stabilirea vinovăției/nevinovăției inculpatului", Curtea a constatat că „reglementarea unei noi faze a procesului penal nu reprezintă un motiv întemeiat, care să justifice legiferarea unui termen (încheierea procedurii în camera preliminară) până la care încălcarea dispozițiilor legale referitoare la asistarea obligatorie a inculpatului intervenită în procedura camerei preliminare să poată fi invocată. În ceea ce privește soluționarea cauzei într-un termen rezonabil, instanța de control constituțional a constatat că acesta este un deziderat dorit a fi atins în ceea ce privește toate cauzele/procedurile judiciare. Cu toate acestea, *soluționarea cauzei într-un termen rezonabil nu se poate converti în justificarea ce stă la baza unei reglementări ce afectează însuși dreptul la apărare și dreptul la un proces echitabil* (s.n.)".

Mai mult, Curtea a observat că printre cazurile de nulitate absolută care pot fi invocate în orice stare a procesului se numără și cel reglementat de dispozițiile art. 281 alin. (1) lit. d) C.proc.pen. referitor la neparticiparea procurorului, atunci când participarea sa este obligatorie potrivit legii. Or, Curtea a constatat că „legiuitorul a reglementat diferit momentul până la care poate fi invocată nulitatea absolută, în funcție de dispozițiile procedurale încălcate. Astfel, în condițiile în care aceste dispoziții nu au fost respectate în cadrul aceluiași proces, se ajunge la situația în care, având în vedere distincția realizată de legiuitor în ceea ce privește termenul de invocare a nulității absolute, nulitatea absolută ce derivă din lipsa asistării inculpatului sau a celorlalte părți, atunci când acest lucru este obligatoriu potrivit legii, va putea fi invocată până la încheierea procedurii în camera preliminară [potrivit art. 281 alin. (4) lit. a) C.proc.pen.], pe când nulitatea absolută ce derivă din neparticiparea procurorului, atunci când participarea sa este obligatorie potrivit legii, va putea fi invocată atât în cadrul camerei preliminare, cât și în cursul judecății [potrivit art. 281 alin. (3) C.proc.pen.]".

➢ Prin *Decizia nr. 104 din 25 februarie 2020*, Curtea a soluționat excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor *art. 281 alin. (1) lit. f) C.proc.pen.*, considerate a fi constituționale de către autorii excepției doar în măsura în care, prin încălcarea dispozițiilor legale privind asistarea de către avocat a suspectului sau a inculpatului, precum și a celorlalte părți, atunci când asistența este obligatorie, se înțelege încălcarea dispozițiilor art. 92, art. 94 și art. 95 C.proc.pen., referitoare la drepturile avocatului suspectului sau inculpatului în cursul urmăririi penale, al camerei preliminare și al judecății, respectiv dreptul avocatului părților și subiecților procesuali principali de a solicita consultarea dosarului pe tot parcursul procesului penal.

Pornind de la cele statuate în prealabil în jurisprudența sa (Decizia nr. 134 din 20 martie 2018 și Decizia nr. 88 din 13 februarie 2019), Curtea a reținut că „asistența juridică obligatorie implică, de principiu, obligații în sarcina organelor judiciare, corelative drepturilor suspectului, inculpatului, precum și ale celorlalte părți din procesul penal. Pe de altă parte, asistența juridică obligatorie presupune respectarea drepturilor apărătorului – detaliate în art. 92, 94 și 95 din cap. VII al titlului III al părții generale a Codului de procedură penală, dedicat «asistenței juridice și reprezentării». Nerespectarea acestor din urmă drepturi însă nu se poate converti într-un caz de nulitate absolută în care producerea vătămării se află sub puterea unei prezumții legale *juris et de jure*. Astfel, Curtea constată că – în ipoteza nerespectării solicitării avocatului suspectului sau inculpatului, persoanei vătămate, al părții civile sau al părții responsabile civilmente de a fi încunoștințat despre data și ora efectuării actului de urmărire penală ori a audierii realizate de judecătorul de drepturi și libertăți ori în cazul nerespectării dreptului acestuia la consultarea dosarului – apărătorul nemulțumit poate formula plângere, potrivit art. 336 și 339 C.proc.pen., plângere ce va fi soluționată de procurorul ierarhic superior”. Cu alte cuvinte, Curtea a constatat că *„asistența juridică obligatorie se circumscrie într-un drept al suspectului, al inculpatului, al persoanei vătămate, al părții civile și al părții responsabile civilmente, iar nu într-un drept al avocatului părților și subiecților procesuali principali, sancțiunea nulității absolute, care implică existența unei vătămări ce nu poate fi înlăturată în niciun mod, protejând – în ipoteza normei procesual penale criticate – realizarea drepturilor suspectului, inculpatului, precum și ale celorlalte părți din procesul penal* (s.n.)”. Prin urmare, Curtea *a respins, ca neîntemeiată, critica de neconstituționalitate* formulată.

➢ În fine, reținem că, prin Legea pentru modificarea și completarea Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, precum și pentru modificarea și completarea Legii nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, adoptată de Parlamentul României în data de 18 iunie 2018, legiuitorul a intenționat modificarea dispozițiilor art. 281 C.proc.pen.[1] Autorii sesizării de neconstituționalitate, soluționată prin *Decizia nr. 633 din 12 octombrie 2018*, au susținut că sancționarea cu nulitatea absolută a actelor efectuate de un organ de urmărire superior într-o cauză de competența unui organ de urmărire penală inferior este nejustificată prin raportare la principiul controlului ierarhic în baza căruia își desfășoară activitatea procurorii.

Având în vedere considerentele Deciziei nr. 302 din 4 mai 2017, Curtea a reținut că *„legiuitorul a complinit omisiunea legislativă care a generat neconstituționalitatea art. 281*

[1] Dispozițiile art. I pct. 181 aveau următorul conținut: *„La articolul 281, alineatul (1), litera b) se modifică și va avea următorul cuprins: «b) competența materială și după calitatea persoanei, a organului de urmărire penală, competența materială și competența personală a instanțelor judecătorești, atunci când urmărirea penală, respectiv judecata a fost efectuată de un organ de urmărire penală/o instanță necompetentă după materie sau calitatea persoanei»”*.

alin. (1) lit. b) C.proc.pen., completând textul de lege cu ipoteza încălcării normelor procesuale referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală, atunci când urmărirea penală a fost efectuată de un organ necompetent după materie sau calitatea persoanei". Noua dispoziție transpunea astfel decizia Curții, act jurisdicțional cu caracter general obligatoriu, în acord cu dispozițiile constituționale ale art. 147. Prin urmare, Curtea a apreciat că „obiecția de neconstituționalitate, așa cum a fost formulată, intră în contradicție cu considerentele Deciziei nr. 302 din 4 mai 2017".

Referitor la situația invocată de autorii obiecției, conform căreia este nejustificată sancționarea cu nulitatea absolută a actelor efectuate de un organ de urmărire ierarhic superior celui care avea competența de a efectua urmărirea penală, Curtea a reținut că dispozițiile art. 325 C.proc.pen. prevăd posibilitatea procurorilor din cadrul parchetului ierarhic superior de a prelua, în vederea urmăririi penale, cauze de competența parchetelor ierarhic inferioare prin dispoziția motivată a conducătorului parchetului ierarhic superior. Prin urmare, „existența unei dispoziții a conducătorului parchetului ierarhic superior, întemeiată pe dispozițiile art. 325 din cod, face ca actele de urmărire efectuate ca urmare a preluării să nu fie lovite de nulitate". În concluzie, *Curtea a respins criticile de neconstituționalitate* formulate.

4. Comentariu:

➢ Cu privire la nulitatea absolută prevăzută în art. 197 alin. 3 C.proc.pen. 1968, prin *Decizia nr. 88 din 13 februarie 2019*, Curtea a reținut că aceasta consta „în interdicția de a putea fi înlăturată prin tăcere sau prin voința părților, prin autoritatea organului judecătoresc ori prin alt mijloc procesual. Din această trăsătură se poate trage concluzia că, *în cazul încălcării unei dispoziții aflate sub sancțiunea nulității absolute, există întotdeauna vătămarea procesuală cerută de lege, că existența unei astfel de vătămări nu trebuie dovedită, după cum nu poate fi dovedită nici inexistența ei* (s.n.), producerea vătămării fiind deci sub puterea unei prezumții legale *juris et de jure*. Or, sancțiunea care implică întotdeauna existența unei vătămări ce nu poate fi înlăturată în niciun mod nu poate proteja decât acele dispoziții care garantează în cel mai înalt grad aflarea adevărului sau care asigură realizarea efectivă a drepturilor părților. Așadar, în cazul nulităților absolute, toate dispozițiile aflate sub această sancțiune sunt dispoziții care, prin voința legii, garantează aflarea adevărului sau asigură drepturile părților, fără a mai fi necesar să se facă evaluări și argumentări despre încadrarea în acest temei de casare a nelegalității hotărârii recurate. *Nulitățile absolute se caracterizează prin aceea că vătămarea se fundamentează pe prezumții legale absolute, încălcarea legii având consecințe grave și directe asupra realizării scopului procesului penal* (s.n.)".

Deși prin decizia menționată Curtea a constatat că, prin instituirea unui termen înăuntrul căruia se poate ridica excepția nulității absolute în cazul neasistării de către un apărător *în faza procedurii camerei preliminare*, legiuitorul golește de conținut însuși dreptul fundamental la apărare, argumentele pe care s-a întemeiat soluția de admitere pronunțată sunt deopotrivă aplicabile și în cazul nerespectării asistenței obligatorii *în faza de urmărire penală* a procesului penal. Astfel, în condițiile în care autorul excepției a arătat că nici în faza urmăririi penale nu i-a fost asigurată asistența juridică obligatorie, iar dispozițiile art. 281 alin. (4) lit. a) C.proc.pen. au în vedere atât încălcările care au intervenit în procedura camerei preliminare, cât și pe cele din cursul urmăririi penale, chiar dacă Curtea nu s-a referit expres la nerespectarea asistenței obligatorii în faza de urmărire penală,

raționamentul și dispozitivul deciziei pronunțate acoperă și această ipoteză, nulitatea absolută putând fi invocată în tot timpul procesului penal.

➢ Reținem din jurisprudența Curții, cu titlu de principiu, că reglementarea competențelor organelor judiciare reprezintă un element esențial ce decurge din principiul legalității, principiu ce se constituie într-o componentă a statului de drept. Aceasta, deoarece o regulă esențială a statului de drept este aceea că atribuțiile/competențele autorităților sunt definite prin lege, iar principiul legalității presupune, în principal, că organele judiciare acționează în baza competenței pe care legiuitorul le-a conferit-o și trebuie să respecte atât dispozițiile de drept substanțial, cât și pe cele de drept procedural incidente, inclusiv cele referitoare la competență. Nerespectarea normelor legale privind competența materială și după calitatea persoanei produce o vătămare care constă în dereglarea mecanismului prin care este administrată justiția. Este și explicația pentru care încălcarea dispozițiilor legale privind această competență se sancționa cu nulitatea absolută în reglementarea din vechiul Cod de procedură penală. Dovedirea vătămării drepturilor unei persoane produse exclusiv prin nerespectarea de către organul de urmărire penală a dispozițiilor referitoare la competența după materie și după calitatea persoanei este dificil de realizat de către cel interesat, echivalând cu o veritabilă *probatio diabolica* și determinând, implicit, încălcarea dreptului fundamental la un proces echitabil. Prin urmare, *statuând că buna desfășurare a activității organelor judiciare impune respectarea fermă a competenței lor materiale și după calitatea persoanei, cu înlăturarea oricărei posibilități de aplicare aleatorie, Curtea a impus respectarea acestor competențe atât organelor judiciare superioare, cât și celor inferioare și a constatat că încălcarea normelor cu un atare obiect atrage nulitatea absolută a actelor încheiate*.

➢ Prin *Decizia nr. 862 din 10 iulie 2008*[1], Curtea a soluționat critica referitoare la nereglementarea prin art. 197 alin. 2 C.proc.pen. 1968 a altor situații (cum ar fi nerespectarea dispozițiilor privind asistarea altor persoane decât învinuitul sau inculpatul ori nerespectarea dispozițiilor legale privind sesizarea organului de urmărire penală) care să atragă sancțiunea nulității absolute. Întrucât asemenea critici vizau „completarea textului de lege, soluția legislativă în cauză nemulțumindu-i pe autorii excepției din perspectiva a ceea ce nu cuprinde", Curtea *a respins, ca inadmisibilă, excepția de neconstituționalitate*, motivând că nu intră în competența sa modificarea actului supus controlului în sensul dorit de autori.

Aceeași a fost soluția pronunțată prin *Decizia nr. 828 din 8 iulie 2008*[2], în care Curtea a răspuns criticii potrivit căreia dispozițiile art. 197 alin. 2 și 3 C.proc.pen. 1968 sunt lipsite de finalitate juridică, întrucât nu prevăd posibilitatea invocării nulității absolute și după rămânerea definitivă a deciziei de condamnare. Constatând că în realitate autorul excepției solicita completarea dispozițiilor legale, în sensul reglementării posibilității de a fi invocate după rămânerea definitivă a deciziei de condamnare, Curtea *a respins, ca inadmisibilă, critica* formulată, întrucât, potrivit art. 2 alin. (3) din Legea nr. 47/1992, se pronunță numai asupra constituționalității actelor cu privire la care a fost sesizată, fără a putea modifica sau completa prevederile supuse controlului.

[1] M. Of. nr. 578 din 31 iulie 2008.
[2] M. Of. nr. 587 din 5 august 2008.

Articolul 282. Nulitățile relative

1. Conținut: *„(1) Încălcarea oricăror dispoziții legale în afara celor prevăzute la art. 281 determină nulitatea actului atunci când prin nerespectarea cerinței legale s-a adus o vătămare drepturilor părților ori ale subiecților procesuali principali, care nu poate fi înlăturată altfel decât prin desființarea actului.*

(2) Nulitatea relativă poate fi invocată de procuror, suspect, inculpat, celelalte părți sau persoana vătămată, atunci când există un interes procesual propriu în respectarea dispoziției legale încălcate.

(3) Nulitatea relativă se invocă în cursul sau imediat după efectuarea actului ori cel mai târziu în termenele prevăzute la alin. (4).

(4) Încălcarea dispozițiilor legale prevăzute la alin. (1) poate fi invocată:

a) până la închiderea procedurii de cameră preliminară, dacă încălcarea a intervenit în cursul urmăririi penale sau în această procedură;

b) până la primul termen de judecată cu procedura legal îndeplinită, dacă încălcarea a intervenit în cursul urmăririi penale, când instanța a fost sesizată cu un acord de recunoaștere a vinovăției;

c) până la următorul termen de judecată cu procedura completă, dacă încălcarea a intervenit în cursul judecății.

(5) Nulitatea relativă se acoperă atunci când:

a) persoana interesată nu a invocat-o în termenul prevăzut de lege;

b) persoana interesată a renunțat în mod expres la invocarea nulității.”

2. Obiectul reglementării îl constituie reglementarea cazurilor în care poate fi invocată nulitatea relativă, respectiv atunci când prin încălcarea oricăror dispoziții legale, în afara celor prevăzute la art. 281 C.proc.pen., s-a adus o vătămare drepturilor părților ori subiecților procesuali principali, care nu poate fi înlăturată altfel decât prin desființarea actului. Spre deosebire de Codul de procedură penală din 1968, care în dispozițiile art. 197 alin. 1 prevedea existența unei vătămări procesuale în general, iar nu strict existența unei vătămări aduse drepturilor părților, actuala reglementare restrânge sfera nulităților relative numai la acele încălcări care aduc atingere drepturilor părților ori subiecților procesuali principali, excluzând din această sferă încălcările care aduc atingere legalității procesului, fără a atrage însă o vătămare a drepturilor acestora. Astfel, norma condiționează invocarea nulității relative de către procuror, suspect, inculpat, celelalte părți sau persoana vătămată de (i) existența unui interes procesual propriu în respectarea dispoziției legale încălcate și de (ii) respectarea unui anumit moment procesual: în cursul sau imediat după efectuarea actului ori cel mai târziu în termenele prevăzute expres, în funcție de faza procesuală în care a intervenit încălcarea dispozițiilor legale sau dacă instanța a fost sesizată cu un acord de recunoaștere a vinovăției.

În fine, dispozițiile art. 282 alin. (5) prevăd posibilitatea acoperirii nulității relative în două ipoteze: (i) nerespectarea termenului în care aceasta putea fi invocată și (ii) renunțarea expresă de către persoana interesată la invocarea nulității.

3. Decizii relevante ale Curții Constituționale:

– Decizia nr. 840 din 8 decembrie 2015, M. Of. nr. 120 din 16 februarie 2016;

– Decizia nr. 466 din 27 iunie 2017, M. Of. nr. 768 din 27 septembrie 2017;

– Decizia nr. 554 din 19 septembrie 2017, M. Of. nr. 1013 din 21 decembrie 2017;

– Decizia nr. 857 din 14 decembrie 2017, M. Of. nr. 345 din 19 aprilie 2018;

– Decizia nr. 462 din 5 iulie 2018, M. Of. nr. 991 din 22 noiembrie 2018;
– Decizia nr. 87 din 13 februarie 2019, M. Of. nr. 498 din 19 iunie 2019;
– Decizia nr. 630 din 15 octombrie 2019, M. Of. nr. 1024 din 19 decembrie 2019;
– Decizia nr. 135 din 10 martie 2020, M. Of. nr. 327 din 22 aprilie 2020;
– Decizia nr. 307 din 9 iunie 2020, M. Of. nr. 1161 din 1 decembrie 2020;
– Decizia nr. 633 din 12 octombrie 2018, M. Of. nr. 1020 din 29 noiembrie 2018 (a priori), parag. 759-768.

➢ O primă excepție de neconstituționalitate formulată cu privire la dispozițiile *art. 282 alin. (1) C.proc.pen.* a vizat faptul că acestea, pe de o parte, limitează sfera dispozițiilor legale a căror încălcare poate fi invocată independent de existența unei vătămări a drepturilor părților sau ale subiecților procesuali principali și, pe de altă parte, limitează în timp posibilitatea de a invoca nerespectarea unor dispoziții legale imperative. Prin *Decizia nr. 840 din 8 decembrie 2015*, Curtea *a respins, ca neîntemeiată, excepția de neconstituționalitate*.

(i) Cu privire la primul aspect criticat, *sfera dispozițiilor legale a căror încălcare atrage incidența sancțiunii relative*, Curtea a reținut că nulitatea relativă poate fi invocată de către procuror, părți și subiecții procesuali principali, atunci când au un interes procesual propriu în respectarea dispozițiilor legale încălcate. Prin urmare, a constatat că „nulitatea relativă se caracterizează prin faptul că intervine atunci când prin încălcarea dispozițiilor legale s-a produs o vătămare drepturilor participanților la procesul penal anterior enumerați, că aceasta trebuie invocată într-o anumită etapă a procesului penal sau într-un anumit moment procesual, prevăzute de lege, că aceasta se acoperă atunci când titularii dreptului de a o invoca nu își exercită acest drept în termenul de decădere prevăzut de lege și prin faptul că subiecții procesuali care pot invoca nulitatea relativă trebuie să aibă calitatea prevăzută de lege, precum și un interes procesual propriu în respectarea dispoziției legale pretins încălcate". Așadar, Curtea a constatat că situațiile în care poate fi invocată nulitatea relativă *„sunt, teoretic, foarte numeroase, fiind reprezentate de toate încălcările unor dispoziții procesual penale, altele decât cele pentru care poate fi invocată nulitatea absolută*. Cu toate acestea, *cele mai întâlnite cauze de nulitate relativă se referă la: reglementarea regulilor de bază, a principiilor sau a altor cerințe care asigură organizarea și desfășurarea procesului penal, competența organelor judiciare, sesizarea organelor judiciare, reglementarea formei și a conținutului actelor procedurale, procedura de citare și de comunicare a actelor procedurale, reglementarea termenelor procedurale și reglementarea administrării probelor* (s.n.)".

(ii) În ceea ce privește al doilea aspect criticat, *limitarea în timp a momentului până la care pot fi invocate nulitățile relative*, Curtea a observat că, în baza dispozițiilor art. 282 alin. (5) C.proc.pen., nulitatea relativă se acoperă atunci când persoana interesată nu a invocat-o în termenul prevăzut de lege (fiind vorba fie despre o acceptare tacită, fie despre neobservarea încălcării care putea atrage nulitatea relativă) sau a renunțat în mod expres la invocarea acesteia. *Curtea a reținut că limitarea temporală corespunde noii structuri a procesului penal, caracterizată prin introducerea de către legiuitor în cadrul acestuia, prin dispozițiile art. 342-348 C.proc.pen., a camerei preliminare*. Cu privire la competența realizării acestei noi faze procesuale, Curtea a statuat că „este atribuită judecătorului de cameră preliminară, care este un organ judiciar de sine-stătător, distinct de instanța de judecată, potrivit art. 30 lit. d) C.proc.pen., a cărui competență constă atât într-o verificare-filtru a actelor procedurale efectuate până în această etapă a procesului penal, cât și în luarea unor măsuri după finalizarea urmăririi penale, fie prin soluții de netrimitere în judecată, fie prin soluții de trimitere în judecată, dar fără începerea judecății. (...) Astfel, camera

preliminară are ca obiect, conform art. 342 din același cod, soluționarea problemelor ce vizează competența instanței, legalitatea sesizării, legalitatea administrării probelor și legalitatea actelor efectuate de către organele de urmărire penală. Așa fiind, legiuitorul a limitat, la o fază distinctă, de parcurs, a procesului penal posibilitatea invocării excepțiilor referitoare la aspectele enumerate, fază în care nu se stabilește vinovăția sau nevinovăția inculpatului. Consecința acestei limitări temporale este faptul că, după începerea judecății, nu mai este posibilă restituirea cauzei la procuror, scopul reglementării fiind acela al asigurării soluționării cu celeritate a cauzelor penale". Împrejurarea că instanța competentă să judece cauza pe fond nu poate ea însăși să se pronunțe cu privire la cererile și excepțiile care au fost ridicate în procedura de cameră preliminară și care au fost soluționate în această procedură (atât pe fond, cât și/sau în contestație) nu afectează dreptul părților la un proces echitabil, deoarece au făcut deja obiect al controlului unui judecător. De altfel, instanța competentă să se pronunțe asupra judecății pe fond a cauzei are plenitudinea de jurisdicție să statueze cu privire la temeinicia acuzației în materie penală. Curtea a invocat considerentele reținute în jurisprudența sa[1], în care a statuat că „impunerea, prin lege, a unor exigențe cum ar fi instituirea unor termene sau condiții procesuale, pentru valorificarea de către titular a dreptului său subiectiv, chiar dacă constituie condiționări ale accesului liber la justiție, are o solidă și indiscutabilă justificare prin prisma finalității urmărite, constând în limitarea în timp a stării de incertitudine în derularea raporturilor juridice și în restrângerea posibilităților de exercitare abuzivă a respectivului drept".

Având în vedere cele arătate, *Curtea a apreciat ca fiind justificată limitarea momentului până la care pot fi invocate nulitățile relative, conform art. 282 alin. (4) lit. a) C.proc.pen., la cel al închiderii acestei proceduri* și, prin urmare, a constatat că textele criticate nu sunt de natură a încălca dreptul la apărare și dreptul la un proces echitabil al participanților la procesul penal, prevăzute la art. 24 și art. 21 alin. (3) din Constituție, aceștia putându-și apăra drepturile și interesele, în cadrul unei proceduri penale contradictorii, caracterizate prin egalitatea armelor și prin caracterul rezonabil al termenului de soluționare, și nici dispozițiile constituționale ale art. 124 alin. (1) și (2), care prevăd înfăptuirea justiției în numele legii, precum și unicitatea, imparțialitatea și egalitatea acesteia.

➢ Cu privire la *interesul procesual propriu în respectarea dispoziției legale încălcate* pe care persoana care invocă nulitatea relativă trebuie să îl dovedească, prevăzut de art. 282 alin. (2) C.proc.pen., prin *Decizia nr. 554 din 19 septembrie 2017*, *Curtea a admis excepția de neconstituționalitate și a constatat că soluția legislativă cuprinsă în dispozițiile art. 282 alin. (2) C.proc.pen., care nu permit invocarea din oficiu a nulității relative, aduc atingere prevederilor constituționale ale art. 1 alin. (3) și (5) privind statul de drept, în componenta sa referitoare la dreptate ca valoare supremă, și principiul legalității și ale art. 124 cu privire la înfăptuirea justiției*. Curtea a răspuns, astfel, criticilor de neconstituționalitate care vizau imposibilitatea judecătorului de cameră preliminară să constate, din oficiu, nulitatea relativă cu privire la actul de sesizare a instanței, administrarea probelor și efectuarea actelor de urmărire penală, respectiv a actului prin care s-a dispus, s-a autorizat sau s-a administrat o probă, cu consecința acoperirii nulității odată ce a fost depășită această fază procesuală.

În analiza sa, Curtea a observat, *în primul rând*, că, potrivit dispozițiilor art. 282 alin. (1) C.proc.pen., nulitatea relativă intervine „atunci când prin încălcarea prevederilor legale s-a adus o vătămare drepturilor părților ori ale subiecților procesuali principali, care nu poate fi înlăturată altfel decât prin desființarea actului. Spre deosebire de Codul de procedură

[1] Decizia nr. 766 din 15 iunie 2011, precitată.

penală din 1968, care – în dispozițiile art. 197 alin. 1 – prevedea existența unei vătămări procesuale în general, iar nu strict existența unei vătămări aduse drepturilor părților, actuala reglementare restrânge sfera nulităților relative numai la acele încălcări care aduc atingere drepturilor părților ori ale subiecților procesuali principali, excluzând din această sferă încălcările care aduc atingere legalității procesului fără a atrage însă, în același timp, o vătămare a drepturilor părților ori ale subiecților procesuali principali".

În al doilea rând, Curtea a reținut că, potrivit textului criticat, participanții în procesul penal care pot invoca nulitatea relativă sunt procurorul, părțile (inculpatul, partea civilă și partea responsabilă civilmente) și subiecții procesuali principali (suspectul și persoana vătămată), care au un interes procesual propriu în respectarea dispoziției legale încălcate. De asemenea, Curtea a constatat că, „în mod excepțional, legea prevede și unele nulități relative care pot fi invocate de către subiecții procesuali neprejudiciați direct sau de către procuror ori luate în considerare, din oficiu, de către judecător/instanță. Este cazul nulității relative care provine din neregularitatea privind procedura de citare a unei părți, care poate fi invocată de către procuror, de către celelalte părți ori din oficiu [art. 263 alin. (2) C.proc.pen.], precum și al nulității relative care provine din încălcarea normelor de competență a căror nerespectare nu atrage nulitatea absolută, care poate fi invocată din oficiu, de către procuror, de către persoana vătămată sau de către părți [art. 47 alin. (4) C.proc.pen.]".

În al treilea rând, Curtea a constatat că, în conformitate cu dispozițiile art. 282 alin. (3) și (4) C.proc.pen., „nulitatea relativă trebuie invocată într-o anumită stare a procesului, și anume, ca regulă, nulitatea relativă se invocă în cursul sau imediat după efectuarea actului în condiții nelegale. Aceasta presupune ca persoana interesată să fie prezentă la efectuarea actului respectiv, fie personal, fie prin reprezentant. Prin derogare de la regulă, dacă încălcarea a intervenit în cursul urmăririi penale sau în procedura de cameră preliminară, nulitatea relativă poate fi invocată cel mai târziu până la închiderea procedurii de cameră preliminară [art. 282 alin. (4) lit. a) C.proc.pen.]; dacă instanța a fost sesizată cu un acord de recunoaștere a vinovăției, iar încălcarea a intervenit în cursul urmăririi penale, nulitatea relativă poate fi invocată cel mai târziu până la primul termen de judecată cu procedura legal îndeplinită [art. 282 alin. (4) lit. b) C.proc.pen.]; în sfârșit, dacă încălcarea a intervenit în cursul judecății, nulitatea relativă poate fi invocată cel mai târziu până la următorul termen de judecată cu procedura completă [art. 282 alin. (4) lit. c) C.proc.pen.]. Excepția de necompetență materială sau după calitatea persoanei a instanței superioare celei competente potrivit legii, precum și excepția de necompetență teritorială, ca încălcări ce atrag nulitatea relativă, pot fi invocate până la începerea cercetării judecătorești în primă instanță [art. 47 alin. (2) și (3) C.proc.pen.]. Nulitatea relativă nu poate fi invocată direct la instanța de control judiciar, cu excepția cazului când s-a produs după închiderea dezbaterilor (cu ocazia deliberării sau în cuprinsul minutei ori al hotărârii)". În ceea ce privește limitarea în timp a momentului până la care pot fi invocate nulitățile relative, Curtea a reținut că aceasta este justificată și a invocat considerentele Deciziei nr. 840 din 8 decembrie 2015.

În al patrulea rând, Curtea a observat că, în baza dispozițiilor art. 282 alin. (5) C.proc.pen., „nulitatea relativă se acoperă atunci când persoana interesată nu a invocat-o în termenul prevăzut de lege – fiind vorba fie de o acceptare tacită, fie de neobservarea încălcării care putea atrage nulitatea relativă – sau a renunțat în mod expres la invocarea acesteia".

În al cincilea rând, Curtea a reținut că „normele privind reglementarea administrării probelor au cea mai mare importanță în desfășurarea laturii materiale a procesului penal,

adică aceea care conduce nemijlocit la aplicarea legii penale". Având în vedere că „excluderea probelor nu este o sancțiune de sine-stătătoare, ci este un efect al constatării nulității mijlocului de probă/procedeului probatoriu prin care este transpusă în dosar", Curtea a constatat că *„acest efect al nulității în materia probațiunii (...) este reglementat în mod explicit, prevederile care reglementează nulitățile fiind de generală aplicare, fără a fi scoase de sub incidența lor actele procesuale și procedurale realizate în materia probațiunii* (s.n.). În consecință, pentru a se dispune excluderea unei probe trebuie constatat că aceasta a fost obținută în mod nelegal; pentru a se constata că proba a fost nelegal obținută, trebuie să se constate nulitatea, de principiu relativă, a mijlocului de probă/procedeului probatoriu prin intermediul căruia proba a fost obiectivată; pentru a se constata nulitatea relativă a mijlocului de probă/procedeului probatoriu, această nulitate trebuie invocată de persoana interesată, într-un anumit interval procesual; neinvocarea sau invocarea tardivă a nulității atrage menținerea ca legal a mijlocului de probă/procedeului probatoriu; menținerea ca legal a mijlocului de probă/procedeului probatoriu face imposibilă excluderea probei, deoarece un mijloc de probă/procedeu probatoriu legal care obiectivează o probă obținută nelegal ar fi o contradicție în termeni". Prin urmare, Curtea a constatat că, „deși, în realitate, este viciată, proba menținută poate contribui la stabilirea, în mod eronat, a situației de fapt".

Coroborând toate aceste considerații, Curtea a constatat că *„dispozițiile art. 282 alin. (2) C.proc.pen. instituie regula potrivit căreia judecătorul/instanța nu poate lua în considerare, din oficiu, încălcările normelor ce reglementează desfășurarea procesului penal, chiar dacă aceste încălcări ar fi de natură a afecta aflarea adevărului și justa soluționare a cauzei* (s.n.)". Curtea a apreciat că o atare soluție legislativă „nu poate fi justificată doar prin filosofia restrângerii rolului activ al instanței și, în general, prin regândirea sistemului procesului penal, în sensul apropierii acestuia, în anumite privințe, de sistemul adversial. În acest sens, Curtea a reținut că, spre deosebire de sistemul adversial, în care judecătorul poartă răspunderea, de principiu, numai asupra corectitudinii desfășurării procedurii, sarcina stabilirii faptelor și a vinovăției aparținând juraților, în procesul penal român instanța își asumă răspunderea și în privința acestor elemente esențiale, care constituie finalitatea procesului – stabilirea faptei și a vinovăției". Ca efect al noii reglementări, se „impune instanței de judecată să neglijeze anumite neregularități, deși acestea ar putea conduce inclusiv la vicierea rezultatului procesului, dar, pe de altă parte, aceeași instanță poartă răspunderea asupra soluției date". Or, *constatând neconstituționalitatea dispozițiilor art. 282 alin. (2) C.proc.pen., Curtea a considerat că „rațiunile pentru care a fost, anterior, legiferată posibilitatea instanței de a lua în considerare din oficiu nulitatea relativă, cu respectarea anumitor condiții prevăzute de lege, se mențin și în prezent, deoarece ele au ca temei de fapt situațiile ivite în practică, ce nu pot avea o altă rezolvare* (s.n.), situații faptice care continuă să apară și după intrarea în vigoare a noului Cod de procedură penală".

➢ În ceea ce privește *subiecții care pot invoca nulitatea relativă*, prevăzuți de art. 282 alin. (2) C.proc.pen., prin *Decizia nr. 857 din 14 decembrie 2017*, Curtea a răspuns criticilor de neconstituționalitate care vizau lipsa de interes propriu al procurorului în procesul penal, având în vedere că „el este un mandatar legal al statului, care este titularul acțiunii penale. Procurorul nu deține acțiunea penală, el doar o exercită în numele statului". În pronunțarea soluției de *respingere, ca neîntemeiată, a excepției*, Curtea a reținut că „legiuitorul nu a avut în vedere un interes personal al acestuia, ci interesul circumscris prevederilor constituționale și legale privind rolul Ministerului Public. Astfel, potrivit art. 131 alin. (1) din Constituție, în activitatea judiciară, Ministerul Public reprezintă interesele

generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor (...)". Așa fiind, Curtea a constatat că *„interesul procesual propriu al procurorului este determinat de interesul general în considerarea căruia acesta acționează în fiecare caz și circumscris prevederilor constituționale și legale care stau la baza configurării rolului Ministerului Public* (s.n.)", norma procesuală criticată respectând prevederile constituționale ale art. 126 alin. (2), art. 131 alin. (2) și art. 132 alin. (1).

➢ În cauza soluționată prin *Decizia nr. 462 din 5 iulie 2018*, autorii excepției au susținut că în materia dreptului public, unde majoritatea normelor vizează un interes public, *distincția dintre cele două forme de nulitate, absolută și relativă*, nu este foarte certă, întrucât, indiferent de natura dispoziției legale încălcate, nulitatea este, sub aspect conceptual, o sancțiune prin intermediul căreia se urmărește asigurarea legalității procesului penal. Analizând criticile de neconstituționalitate, Curtea a constatat că intenția autorilor excepției este ca „sancțiunea nulității absolute să intervină în cazul încălcării tuturor normelor de procedură penală, fără nicio distincție. Or, acest lucru ar echivala cu reglementarea unei prezumții absolute că încălcarea oricărei norme procedurale generează o vătămare, care nu poate fi înlăturată decât prin aplicarea sancțiunii nulității absolute, iar nu prin aplicarea altor remedii procesuale". Curtea a apreciat că o asemenea reglementare presupune ca încălcarea oricărei dispoziții legale să atragă, *„per se*, sancțiunea cea mai gravă – nulitatea absolută – consecința într-un asemenea caz fiind îngreunarea desfășurării procedurilor penale", astfel că *a respins, ca neîntemeiată, critica de neconstituționalitate*.

➢ Dezvoltând raționamentul, prin *Decizia nr. 87 din 13 februarie 2019*, Curtea a statuat că, în mod evident, *nulitatea absolută nu poate interveni în cazul oricărei încălcări a normelor de procedură, ci aceasta trebuie să fie incidentă atunci când normele de procedură încălcate reglementează un domeniu cu implicații decisive asupra procesului penal*. Cu alte cuvinte, atunci când normele de procedură reglementează elemente esențiale, cu implicații fundamentale asupra procesului penal, legiuitorul trebuie să reglementeze sancțiuni adecvate aplicabile în cazul încălcării acestora.

➢ Prin *Decizia nr. 135 din 10 martie 2020*, Curtea a constatat că nu poate fi primită susținerea autorului excepției potrivit căreia părțile ar avea dreptul de a invoca nulități relative în orice etapă a procedurii camerei preliminare. Curtea a statuat că a accepta o atare critică „ar însemna o apropiere până la confuzie a regimului juridic al celor două categorii de nulități, câtă vreme neregularitățile care atrag nulitatea relativă (...) ar putea fi invocate oricând în cursul procesului penal și indiferent în ce etapă a intervenit neregularitatea ce atrage incidența nulității relative". Reținând că o reglementare similară a existat și în vechiul Cod de procedură penală, Curtea a observat însă distincția realizată de legiuitorul din 1968 între cele două tipuri de nulități, momentele temporale până la care se puteau invoca nulitățile relative de către părți fiind stabilite în raport cu fazele procesuale atunci reglementate, numai instanța de judecată putând lua în considerare, din oficiu, în orice stare a procesului, încălcările dispozițiilor legale care constituiau motiv de nulitate relativă, dar numai dacă anularea actului era necesară pentru aflarea adevărului și justa soluționare a cauzei.

➢ Într-o altă cauză dedusă judecății Curții, dispozițiile art. 282 alin. (1) C.proc.pen. au fost considerate de autorii excepției de neconstituționalitate ca fiind constituționale numai în măsura în care existența unei vătămări a dreptului părților este prezumată în mod relativ, iar *sarcina probei* aparține celui care afirmă lipsa vătămării. Pronunțându-se cu privire la vătămarea ce trebuie dovedită, prin *Decizia nr. 630 din 15 octombrie 2019*, Curtea a arătat

că „în doctrină[1] s-a apreciat că, deși legea nu precizează în ce poate consta vătămarea procesuală, aceasta se poate constitui în încălcarea drepturilor pe care le au părțile în procesul penal. De asemenea, s-a arătat că se poate defini vătămarea ca atingerea adusă principiilor fundamentale ale procesului penal din care rezultă posibilitatea de a nu se realiza scopul acestuia. Prin «vătămare» se poate înțelege orice atingere adusă justiției sau intereselor legitime ale părților. Atingerea se aduce părților din proces în cazul în care li se încalcă un drept procesual ori o garanție procesuală de natură a le asigura apărarea intereselor lor legitime în cursul procesului penal". *Curtea a constatat că această condiționare a anulării actului de procedură care nu îndeplinește prescripțiile prevăzute de lege de existența unei vătămări ce nu poate fi înlăturată în alt mod nu are semnificația unei sustrageri a acestuia de la aplicarea sancțiunilor legale sau a unei derogări de la obligativitatea respectării legii*. Anterior, prin Decizia nr. 87 din 13 februarie 2019, Curtea reținuse că *„în cazul nulităților relative vătămarea produsă prin nerespectarea legii trebuie dovedită de către acela care invocă această sancțiune* (s.n.). Chiar și dovedită fiind, se va constata incidența nulității relative numai dacă vătămarea nu poate fi înlăturată decât prin anularea actului".

În aceste condiții, Curtea a distins între nulitățile absolute (exprese sau „textuale"), sancțiuni procedurale expres prevăzute de lege, care se reflectă în plan probatoriu prin instituirea unei prezumții de vătămare, beneficiarul prezumției fiind cel ce invocă aplicarea sancțiunii nulității exprese, și nulitățile relative, virtuale, ce derivă din principiul fundamental al legalității și rezultă din încălcarea dispozițiilor legale referitoare la desfășurarea procesului penal, altele decât cele expres prevăzute de lege, care atrag nulitatea absolută. Acestea se caracterizează prin faptul că intervin atunci când prin încălcarea dispozițiilor legale s-a produs o vătămare drepturilor participanților la procesul penal (procuror, părți și subiecții procesuali principali), trebuie invocate într-o anumită etapă a procesului penal sau într-un anumit moment procesual, prevăzut de lege, se acoperă atunci când titularii dreptului de a le invoca nu își exercită acest drept în termenul de decădere prevăzut de lege, iar subiecții procesuali care le pot invoca trebuie să aibă calitatea prevăzută de lege, precum și un interes procesual propriu în respectarea dispoziției legale pretins încălcate. Totodată, Curtea a observat că, în baza dispozițiilor art. 282 alin. (5) C.proc.pen., nulitatea relativă poate fi acoperită, legea operând o distincție între noțiunea de vătămare și cea de interes de a invoca și obține nulitatea, aceasta din urmă reprezentând o condiție generală de exercițiu în cazul oricărei cereri în justiție.

Având în vedere toate aceste considerente, răspunzând criticii autorului excepției potrivit căreia sarcina probei ar trebui să aparțină celui care afirmă lipsa vătămării, Curtea *a respins, ca neîntemeiată, excepția* și a constatat că dovedirea de către părțile ori subiecții procesuali principali a oricărei vătămări a drepturilor lor procesuale, alături de impunerea, prin lege, și a altor exigențe, cum ar fi instituirea unor termene sau condiții procesuale, constituie „o condiționare a accesului liber la justiție, justificată prin restrângerea posibilității de exercitare abuzivă a dreptului de a invoca nulitatea relativă, în vederea asigurării ordinii de drept, indispensabilă pentru valorificarea drepturilor proprii, cu respectarea atât a intereselor generale, cât și a drepturilor și a intereselor legitime ale celorlalți titulari, cărora statul este ținut, în egală măsură, să le acorde ocrotire".

---

[1] A se vedea T.V. Gheorghe, în N. Volonciu, A.S. Uzlău (coord.), *Codul de procedură penală comentat*, ed. a 3-a, Ed. Hamangiu, București, 2017, p. 762-764.

➢ În cauza soluționată prin *Decizia nr. 307 din 9 iunie 2020*, critica de neconstituționalitate a rezultat din compararea dispozițiilor art. 197 alin. 4 C.proc.pen. 1968 cu prevederile art. 282 C.proc.pen. actual, autorul excepției susținând că, spre deosebire de vechea reglementare, norma în vigoare îl obligă pe inculpat ca, pe lângă existența vătămării, să dovedească existența unui interes procesual propriu în respectarea dispoziției legale criticate. Curtea a statuat, invocând jurisprudența sa constantă, că neconstituționalitatea unor dispoziții legale nu poate fi dedusă din compararea acestora cu alte dispoziții legale, ci prin raportarea lor la Legea fundamentală, și *a respins, ca inadmisibilă, sesizarea*.

➢ Referitor la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 282 alin. (4) C.proc.pen., criticate din perspectiva *modului în care instanțele judecătorești aplică Decizia nr. 51 din 16 februarie 2016*[1], respectiv a normelor de procedură penală ce reglementează regimul nulității relative, autorul excepției urmărind excluderea din dosar a anumitor probe considerate ca fiind obținute în mod nelegal, prin *Decizia nr. 466 din 27 iunie 2017*, Curtea a constatat că modul de interpretare și de aplicare a normelor de procedură penală ce reglementează regimul nulităților (absolute și relative), prin prisma efectelor deciziilor Curții Constituționale, nu reprezintă veritabile critici de neconstituționalitate. Curtea a statuat constant în jurisprudența sa că nu este competentă să se pronunțe cu privire la aspectele ce țin de aplicarea legii[2], aceste aspecte intrând în competența instanței judecătorești învestite cu soluționarea litigiului, respectiv a celor ierarhic superioare în cadrul căilor de atac prevăzute de lege. *Curtea a reținut că atât interpretarea conținutului normelor de procedură penală ce reglementează regimul nulităților (absolute și relative), prin prisma efectelor Deciziilor nr. 51 din 16 februarie 2016 și nr. 302 din 4 mai 2017, ca fază indispensabilă procesului de aplicare a legii la situațiile de fapt deduse judecății, cât și, în speță, aplicarea Deciziei nr. 51 din 16 februarie 2016 ca temei pentru constatarea intervenirii nulității sunt de competența instanțelor judecătorești*. Curtea a constatat că a răspunde criticilor autorului excepției ar însemna o ingerință a Curții Constituționale în activitatea de judecată a instanței, ceea ce ar contraveni prevederilor art. 126 din Constituție, și, prin urmare, *a respins, ca inadmisibilă, critica de neconstituționalitate*.

➢ Prin Legea pentru modificarea și completarea Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, precum și pentru modificarea și completarea Legii nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, adoptată de Parlamentul României în data de 18 iunie 2018, legiuitorul a intenționat modificarea dispozițiilor art. 282 C.proc.pen.[3] Autorii sesizării au susținut că, prin stabilirea noului regim juridic al nulității relative prevăzut la art. 282 alin. (2) din cod, legiuitorul nu a respectat niciun criteriu de delimitare între nulitatea absolută și cea relativă, instituind obligația invocării nulității relative și de către judecătorul de drepturi și libertăți și instanța de judecată.

---

[1] Prin decizia menționată, Curtea a admis excepția de neconstituționalitate și a constatat că sintagma „ori de alte organe specializate ale statului" din cuprinsul dispozițiilor art. 142 alin. (1) C.proc.pen. este neconstituțională.

[2] A se vedea, în acest sens, Decizia nr. 1.402 din 2 noiembrie 2010, precitată, Decizia nr. 357 din 22 martie 2011, M. Of. nr. 406 din 9 iunie 2011, Decizia nr. 785 din 17 noiembrie 2015, M. Of. nr. 79 din 3 februarie 2016, parag. 17, Decizia nr. 145 din 17 martie 2016, precitată, parag. 19, Decizia nr. 698 din 29 noiembrie 2016, precitată, parag. 23.

[3] Dispozițiile art. I pct. 183 aveau următorul conținut: *„La articolul 282, alineatul (2) și litera a) a alineatului (4) se modifică și vor avea următorul cuprins: «(2) Nulitatea relativă poate fi invocată de procuror, suspect, inculpat, celelalte părți sau persoana vătămată, atunci când există un interes procesual propriu în respectarea dispoziției legale încălcate, precum și din oficiu, de către judecătorul de drepturi și libertăți și instanța de judecată. (...)*

a) pe tot parcursul urmăririi penale și cel mai târziu până la termenul de judecată prevăzut la art. 370² alin. (1), dacă încălcarea a intervenit în cursul urmăririi penale»".

Examinând obiecția de neconstituționalitate, prin *Decizia nr. 633 din 12 octombrie 2018*, Curtea a reținut că, anterior (Decizia nr. 554 din 19 septembrie 2017), instanța constituțională admisese excepția de neconstituționalitate și constatase că soluția legislativă cuprinsă în dispozițiile art. 282 alin. (2) C.proc.pen., care nu permitea invocarea din oficiu a nulității relative, este neconstituțională. Curtea a reținut că legiuitorul a complinit omisiunea legislativă care a generat neconstituționalitatea art. 282 alin. (2) C.proc.pen., completând textul de lege cu posibilitatea invocării din oficiu (iar nu cu obligația, așa cum au susținut autorii sesizării) a nulității relative de către judecătorul de drepturi și libertăți și instanța de judecată. Noua dispoziție transpunea astfel decizia Curții, act jurisdicțional cu caracter general obligatoriu, în acord cu dispozițiile constituționale ale art. 147. În concluzie, Curtea a apreciat că obiecția de neconstituționalitate tindea să înfrângă caracterul general obligatoriu al Deciziei nr. 554 din 19 septembrie 2017, astfel că *a respins, ca inadmisibilă, critica* astfel formulată.

4. Comentariu:

Analizând jurisprudența Curții Constituționale în materia nulităților relative, putem concluziona următoarele:

➢ Cu privire la *interesul procesual propriu* în invocarea nulității relative, având în vedere importanța fazei procesuale a camerei preliminare și a rolului pe care judecătorul de cameră preliminară îl ocupă în cadrul procesului penal, în condițiile în care rezultatul procedurii în camera preliminară referitor la stabilirea legalității administrării probelor și a efectuării actelor procesuale de către organele de urmărire penală are o influență directă asupra desfășurării judecății pe fond, putând să fie decisiv pentru stabilirea vinovăției/nevinovăției inculpatului, prin *Decizia nr. 554 din 19 septembrie 2017*, Curtea a reținut că nu există nicio justificare obiectivă și rezonabilă a împiedicării judecătorului de cameră preliminară sau a instanței judecătorești de a lua în considerare din oficiu încălcările care atrag nulitatea relativă.

➢ În ceea ce privește *subiecții care pot invoca nulitatea relativă*, Curtea a observat că dispoziția procesual penală îi menționează pe procuror, părți (inculpatul, partea civilă și partea responsabilă civilmente) și subiecții procesuali principali (suspectul și persoana vătămată). Acești subiecți pot invoca nulitatea unui act doar în măsura în care dispoziția legală încălcată protejează un drept procesual propriu al acestora. Interesul procesual al procurorului este determinat de interesul general în considerarea căruia acesta acționează, în acord cu prevederile constituționale care stabilesc rolul Ministerului Public (*Decizia nr. 857 din 14 decembrie 2017*). Curtea a constatat că, în mod excepțional, legea prevede și unele nulități relative care pot fi invocate de către subiecții procesuali neprejudiciați direct sau de către procuror ori luate în considerare, din oficiu, de către judecător/instanță. Este cazul nulității relative care provine din neregularitatea privind procedura de citare a unei părți, care poate fi invocată de către procuror, de către celelalte părți ori din oficiu, precum și al nulității relative care provine din încălcarea normelor de competență a căror nerespectare nu atrage nulitatea absolută, care poate fi invocată din oficiu, de către procuror, de către persoana vătămată sau de către părți (*Decizia nr. 554 din 19 septembrie 2017*).

➢ În legătură cu *sfera dispozițiilor legale a căror încălcare atrage incidența sancțiunii nulității relative*, întrucât în cazul acestei nulități vătămarea se referă la o încălcare a normelor ce are drept consecință o afectare a drepturilor procesuale ale persoanei îndreptățite a o invoca, rezultă implicit că orice încălcare de către organul de urmărire penală a normelor relative la drepturile procesuale poate determina o vătămare independent de respectarea

regulilor de competență a acestuia; demonstrarea vătămării va putea fi realizată prin relevarea consecințelor actului organului de urmărire penală, printr-o modalitate independentă, ce nu implică, întotdeauna, analiza respectării competenței acestuia (*Decizia nr. 302 din 4 mai 2017*). Situațiile în care poate fi invocată nulitatea relativă sunt, teoretic, foarte numeroase, fiind reprezentate de toate încălcările unor dispoziții procesual penale, altele decât cele pentru care poate fi invocată nulitatea absolută (*Decizia nr. 840 din 8 decembrie 2015*).

➢ Curtea a apreciat ca fiind justificată *limitarea momentului până la care pot fi invocate nulitățile relative* și, prin urmare, a constatat că dispozițiile art. 282 alin. (4) C.proc.pen. nu sunt de natură a încălca dreptul la apărare și dreptul la un proces echitabil ale participanților la procesul penal, prevăzute la art. 24 și art. 21 alin. (3) din Constituție (*Decizia nr. 840 din 8 decembrie 2015*).

➢ Cu privire la *sarcina probei vătămării produse* prin încălcarea dispoziției legale, prin *Decizia nr. 630 din 15 octombrie 2019*, pornind de la regimul juridic al nulității absolute care, sub aspect probator, instituie prezumția de vătămare în beneficiul celui ce invocă aplicarea sancțiunii nulității, pe de o parte, și analizând regimul juridic al nulității relative, sub aspectul distincției dintre noțiunea de vătămare și cea de interes, aceasta din urmă reprezentând o condiție generală de exercițiu al oricărei cereri în justiție alături de care vătămarea este o cerință suplimentară pentru invocarea nulității relative, pe de altă parte, Curtea, în mod implicit, a statuat că invocarea sancțiunii nulității unui act încheiat cu încălcarea normelor relative la drepturile procesuale ale părților ori ale subiecților procesuali principali presupune dovedirea vătămării produse de către cel care invocă nulitatea și care beneficiază de aplicarea sancțiunii procesuale. Soluția este nu numai firească, dar și logică și corectă din punct de vedere probator, fiind general acceptat că persoana care invocă un drept/interes sau încălcarea unui drept/interes trebuie să facă dovada celor pretinse/alegate. Admiterea tezei potrivit căreia, în cazul nulității relative, „existența unei vătămări a dreptului părților este prezumată în mod relativ, iar sarcina probei aparține celui care afirmă lipsa vătămării" ar echivala cu o răsturnare a sarcinii probei, care ar pune persoana în situația de a dovedi ceva care nu există, o probă greu de realizat, și ar determina încălcarea dreptului fundamental la un proces echitabil.

➢ *Modul de interpretare și aplicare a normelor de procedură penală ce reglementează regimul nulităților* (absolute și relative), prin prisma efectelor deciziilor Curții Constituționale, nu reprezintă veritabile critici de neconstituționalitate și nu poate constitui obiect al controlului efectuat de instanța constituțională. Pe lângă cauza soluționată prin *Decizia nr. 466 din 27 iunie 2017*, menționăm aici și *Decizia nr. 222 din 4 aprilie 2017*, în care, constatând constituționalitatea dispozițiilor art. 305 alin. (1) și (3) C.proc.pen., Curtea a reținut că intervalul de timp ce separă momentul începerii urmăririi penale *in rem* de momentul continuării urmăririi penale *in personam* nu este strict și expres determinat de dispozițiile Codului de procedură penală. Având în vedere că prevederile art. 282 alin. (1) C.proc.pen. stabilesc că încălcarea dispozițiilor legale determină nulitatea actului atunci când s-a adus o vătămare drepturilor părților ori ale subiecților procesuali principali care nu poate fi înlăturată altfel decât prin desființarea actului, Curtea a reținut că, „ori de câte ori toate sau majoritatea probelor din faza de urmărire penală au fost administrate numai în cursul urmăririi penale *in rem*, atunci se pot pune în discuție aspecte de aplicare a legii cu nesocotirea garanțiilor specifice dreptului la un proces echitabil". Astfel, „câtă vreme, în funcție de particularitățile fiecărui caz, este dovedită privarea suspecților/inculpaților de drepturile conferite de Codul de procedură penală, fiindu-le grav afectat dreptul la apărare

în cursul urmăririi penale, atunci probele și actele întocmite cu nerespectarea exigențelor legale pot fi înlăturate până la încheierea procedurii de cameră preliminară". Prin urmare, aspectele criticate de autorul excepției referitoare la posibilitatea efectuării urmăririi penale *in rem* chiar și ulterior identificării persoanei despre care se presupune că ar fi săvârșit infracțiunea nu sunt o consecință a conținutului normativ al prevederilor art. 305 alin. (1) și (3) C.proc.pen., ci reprezintă o posibilă aplicare defectuoasă a lor, care nu poate fi sancționată de Curtea Constituțională.

➢ În fine, referitor la *materia nulităților relative din vechiul Cod de procedură penală*[1], Curtea Constituțională are o bogată jurisprudență, din care amintim *Decizia nr. 113 din 24 februarie 2005*[2], în care critica de neconstituționalitate a vizat condiționarea anulării actului de procedură efectuat cu încălcarea dispozițiilor legale ce reglementau desfășurarea procesului penal de existența unei vătămări ce nu putea fi înlăturată decât prin anularea acelui act, considerată contrară principiului egalității cetățenilor în fața legii, dreptului părților la un proces echitabil și dreptului la apărare. Curtea a constatat că nulitatea reprezintă o sancțiune procedurală extremă, care intervine numai atunci când alte remedii nu sunt posibile, legiuitorul instituind regula potrivit căreia nulitatea actului intervine numai atunci când s-a adus o vătămare ce nu poate fi înlăturată în alt mod. Curtea a apreciat că „reglementarea reflectă preocuparea legiuitorului de a salva actele procedurale care, deși inițial nu au respectat formele procedurale, își pot atinge scopul, prin completarea sau refacerea lor". Prin urmare, norma da posibilitatea persoanei interesate ca, în ipoteza în care exista o vătămare ce nu putea fi înlăturată, să invoce și să dovedească vătămarea pretinsă. Curtea a constatat că dispozițiile art. 197 alin. 1 C.proc.pen. 1968 „nu aduc atingere prevederilor constituționale referitoare la egalitatea cetățenilor în fața legii și la dreptul părților la un proces echitabil, deoarece, pe de o parte, acestea sunt aplicabile în egală măsură tuturor celor cărora li s-a produs o vătămare în drepturile lor procesuale prin încălcarea dispozițiilor legale care reglementează desfășurarea procesului penal, asigurându-se astfel dreptul părților la un proces echitabil, iar pe de altă parte, condiționarea anulării actului de procedură care nu îndeplinește condițiile prevăzute de lege de existența unei vătămări ce nu poate fi înlăturată în alt mod, nu are semnificația unei sustrageri a acestuia de la aplicarea sancțiunilor legale sau a unei derogări de la obligativitatea respectării legii, așa cum neîntemeiat susține autorul excepției".

---

[1] Potrivit art. 197 C.proc.pen. 1968: *„Încălcările dispozițiilor legale care reglementează desfășurarea procesului penal atrag nulitatea actului, numai atunci când s-a adus o vătămare care nu poate fi înlăturată decât prin anularea acelui act.*

Dispozițiile relative la competența după materie sau după calitatea persoanei, la sesizarea instanței, la compunerea acesteia și la publicitatea ședinței de judecată sunt prevăzute sub sancțiunea nulității. De asemenea, sunt prevăzute sub sancțiunea nulității și dispozițiile relative la participarea procurorului, prezența învinuitului sau a inculpatului și asistarea acestora de către apărător, când sunt obligatorii, potrivit legii, precum și la efectuarea referatului de evaluare în cauzele cu infractori minori.

Nulitatea prevăzută în alin. 2 nu poate fi înlăturată în niciun mod. Ea poate fi invocată în orice stare a procesului și se ia în considerare chiar din oficiu.

Încălcarea oricărei alte dispoziții legale decât cele prevăzute în alin. 2 atrage nulitatea actului în condițiile alin. 1, numai dacă a fost invocată în cursul efectuării actului când partea este prezentă sau la primul termen de judecată cu procedura completă când partea a lipsit la efectuarea actului. Instanța ia în considerare din oficiu încălcările, în orice stare a procesului, dacă anularea actului este necesară pentru aflarea adevărului și justa soluționare a cauzei.

În situațiile prevăzute în alin. 1 și 4, în cazul în care refacerea actului anulabil se poate face în fața instanței care a constatat, prin încheiere, încălcarea dispozițiilor legale, aceasta acordă un termen scurt pentru refacerea imediată a actului".

[2] M. Of. nr. 215 din 14 martie 2005.